

gyönyörű piros tojást tartalmazó fészke vízmelletti sűrűségben áll s nagyon nehezen hozzáférhető. A sötét talajon a csokoládészinű *Galerida theklae* harterti futkosott. A *Fringilla coelebs africana* itt már serényen építette fészket, egy párnak már fiókái voltak. Az *Emberiza calandra* és az *Alectoris barbara barbara* nagyon gyakori volt. A *Passer hispaniolensis* a szállodai épületeken fészkel, azonkívül föltűnő nagy kolónia egy olajfacsoportban.

Cikkem hosszúra nyúlt s ezért még csak azt említem, hogy az általam beutazott területen még sok más madár is él. Ezeknek legtöbbje azonban csak északafrikai alakja az Európában előforduló madaraknak. Kétségtelenül vannak az ornithologus számára Algirnál érdekesebb területek is, azonban Algir változatos földjének is megvan a varázsa: egy tavasszal áttekinthető, anélkül, hogy túlságosan fárasztana.

A KERESZTCSÖRŰ (*LOXIA CURVIROSTRA* L.) ÉLETE ÉS FOGÁSA

Írta JESZENSZKY KÁLMÁN m. kir. főerdőtanácsos, Kecskemét.
1 fényképpel.

HA a Kárpátok fenyvesein keresztül haladunk nyáron, délelőtt avagy este felé, itt-ott egy éles tripp-tripp hang üti meg fülünket. A hang után indulva tarka, különféle színű madártársaságra akadunk, mely tovább is nyugodtan bontogatja a lúcfenyő tobozait, miközben csőrük és lábuk segítségével érdekesebbnél-érdekesebb tornamutatványokat végez. Ezek a madarak a keresztcsőrűek (*Kreuzschnabel*, *Krummschnabel*, *Krenesz*). Nevüket keresztbeálló kampós csőrük után kapták, mely a monda szerint akkor görbült meg, mikor Krisztus Urunk keresztrefeszítése alkalmával a szögeket a keresztfából ki akarták húzni.

A Kárpátokban előforduló keresztcsőrű hossza 15—17 cm, szárnyhossza 8—10 cm, farkhossza 6—7 cm, csőre pedig 1·8—2·2 cm. Zömök, erős termetű madár. Néhai Bürger Mihály körmöcbányai neves madarász, külön csoportba sorozta az úgynevezett lengyel nagykeresztcsőrűt (*Polaken Krenesz*, *Loxia pityopsittacus* Bechst.), mely szerinte sokkal nagyobb és erősebb hangú s amely inkább csak az északibb vidékeken él és csak nagy ritkán jelenik meg a Kárpátokban. Jómagam sohasem fogtam ilyet. A kárpáti keresztcsőrű színe nagyon változó. Amikor a fészekből kirepül, mindegyik világos alapon, világos és sötét barnán pettyes. A hím rendszerint sötétebb, mint a nőstény. Ezt a színt azonban már az első évben a tél beálltaig elveszti. A hím megpirosodik, a nőstény ellenben szürke és olajzöldes ruhát ölt. Ha egy pirosodó hím fogságba kerül, attól az időtől kezdve a kinövő új tollak már nem pirosak, hanem zöldek. Ennek az oka, szerintem, a tápláléknak a tollak színére való hatásában keresendő. A szabadban sem lesznek mindig tiszta pirosak, hanem többnyire zöld foltosak. A keresztcsőrűt az első évben a felvidéki német madarász »Mäusling«-nak, vagyis vedlőnek nevezi, mert a keresztcsőrű első évében egész nyáron át vedlik. Gyakran megtörténik azonban, hogy a 2-ik, esetleg a 3-ik költésből származó fiataloknál a vedlés télig nem tökéletesen fejeződik be, az esetben még a következő év tavaszán is tarkák, azokat »zujährige Mäuslinge«, vagyis megelőző évi vedlőknek hívják.

A hangjukat illetőleg vannak tiszta és törötthangúak. A tisztahangúak között is vannak vékonyabb és vastagabb hangúak. Előbbiek a »Gip-lerék«,

utóbbiak a »Tri:lerek«. A törötthangúakhoz tartoznak a »Csek:lerek« és a »Trics:lerek«. Ezeket a hangokat használják, amikor egymással érintkeznek és repüléskor is, de gyorsabb tempóban. Ezekkel a hangokkal csalogatják magukhoz társaikat is, de erősebb ütemben, miértis ezeket a hangokat hívó, avagy csalogató (Lockstimme) hangoknak nevezik. Van még egy közös hangjuk, a kep:kep hang. Ezt akkor használják, amikor felindulásukat akarják kifejezni, avagy pedig, amikor társaikat bizonyos veszélyre akarják figyelmeztetni (Warnungsruf, figyelmeztető hang). Ha fogás alkalmával a hívogatók közül csak egy is ezt a hangot használja, akkor a lépvesszők körül repkedők hihetetlen gyorsasággal elhagyják a környéket. A fenti hangokon kívül van még rendes énekük is, mellyel azonban a többi éneklő madarakhoz hasonlóan csak a hímek dicsekedhetnek. Énekük általában érdes, átmenetekben nem eléggé gazdag, egyhangú. A tisztahangúaké utánózva: si grzi:grzi gruj:gruj, a törötthangúaké ellenben nyuf:nyuf hica:hica.

Ami a keresztcsőrűek fészkelését illeti, az az általános állítás, hogy minden hónapban fészkelnek, nem felel meg a valóságnak, ami a következőkből is kivehető. Az első tavaszi fogáskor, mely rendszeren május második felére esett, már teljesen kifejlődött madarakat fogtunk, melyeknek a mellén és a fején már végleges zöldes sárga avagy piros tollak mutatkoztak. Ezek a fiatalok akkor körülbelül tíz és félhetések voltak és pedig a kikeléstől a kirepülésükig eltelt mintegy három hét, attól kezdve teljes kifejlődésük és a kóborlásra való megerősödésükig mintegy hét és fél hét, összesen: tíz és fél hét. Ha ehhez hozzáadjuk még a kéthetes költési időt, lesz tizenkét és fél hét, ha ezt az időt május közepétől visszaszámítjuk, megkapjuk a fészkelés kezdőidejét, mely hozzávetőleg február második felére esik, ami a régi madarászok állításának is megfelel.

Ilyen fiatal Mäuslingokat rendszeren augusztus közepéig fogtunk, azután már csak elvétve. Ha a fenti három hónapot augusztus közepéből levonjuk, megkapjuk a fészkelés utolsó idejét, vagyis május közepét. Fentiekből látható, hogy a keresztcsőrű nem fészkel egész éven át, hacsak nem számítjuk azokat a kivételes eseteket, melyek itt:ott előfordulnak. De kitűnik az abból is, hogy az augusztus elején kezdődő és november közepéig tartó vedlés ideje alatt egyik madárfaj sem fészkel, miként közvetlenül utána sem. Ami a fészekrakást illeti, arról sajnos, nincsenek közvetlen tapasztalataim s így csak mások megfigyelésére támaszkodhatom. Mojzsita József nyug. körmöcbányai városi főerdőr és Schnierer Géza körmöcvárosi alkalmazott előadása szerint a keresztcsőrű rendszeren a lúcfenyőn, ritkábban a jegenyefenyőn fészkel. Fészket a fenyők sűrűállású vastagabb ágai alatt, közvetlenül a törzs mellé rakja, de gyakran másutt is, ahol a hó és eső ellen meg van védve. Burkolatát vékony fenyőágakból, zuzmó és mohából építi, belsejét pedig tollakkal, fenyőtűkkel stb. béleli ki. Minden törekvésem ellenére sem volt módomban a nyáron keresztcsőrű fészkeire szert tennem, miután a lakatlan fészket nehéz felfedezni, az inkább csak tavasszal, a fiatalok kirepülésekor szokott sikerülni. Akkor ugyanis hangos élet folyik a fészek körül. A fiatalok egyenes csőre ugyanis csak később görbül meg és válik a fenyőtoboz bontogatására alkalmassá, az éhes fiatalok ezért állandó csiripelés közben zaklatják szüleiket, melyek alig bírják feneketlen étvágyukat kielégíteni. A fészket a nőtény építi, mely 3–4, de néha csak egy halványkékes vagy szürkés alapon piros és barna pettyekkel tarkított tojást rak. A költés ideje alatt a hím párjával szemben nagyon figyelmes, sűrűn eteti és dalolgat neki, Főtápláléka a lúcfenyőmag, miértis leginkább csak ott fordul elő, ahol nagyobb kiterjedésű lúcfenyvesek vannak. A fenyőtobozokat, erre alkalmas csőrével nagyon ügyesen bontogatja szét és szedi ki belőlük a magot, mellyel fiait is eteti. Azonban, ha gyenge magtermés van, akkor a bükk-

makkra is fanyalodik, sőt a fenyő és egyéb fák rügyeit is megtámadja. Az Alföldön nem ritkán ősz felé, a kukoricatáblákon is megjelenik, de csak rövidebb időre.

Az első költésből származott fiatalok megerősödése után, május közepe táján nagyobb csapatokba verődnek és útrakelnek. Június elején már rendszeren kóborolnak és olyankor messze tájakat járnak be; egy helyen hosszabb ideig azonban csak akkor maradnak, ha ott bőséges élelemre találtak. Húzásuk nyáron már virradatkor, az utolsó csillagok eltünése után kezdődik és tart 8–9 óráig, amíg a nap erősen ki nem süt, azután meghúzódnak az erdőn és ott maradnak a délutáni órákig, amikor ismét kisebb kirándulásra indulnak. Augusztus közepe táján megszűnik a húzás és a vedlési idő végéig alig láthatók. Ezt az időt rendszeren olyan helyen töltik, ahol élelemmel kellően el vannak látva. Csak késő ősszel mutatkoznak megint, olyankor azonban húzásuk gyors, ideges s ezért fogásuk is sokkal nehezebb. Különbözik jámbor természetű állatok, melyek még az embertől sem igen félnek. Nem egyszer sikerült őket annyira megközelítenünk, hogy vékony fenyőrúdhoz erősített lépvesszővel egy-egy példányt megfoghattunk. A társas életet szeretik s leginkább ahhoz való ragaszkodásuknak tulajdonítható, hogy olyan könnyen megfoghatók, sőt gyakran megtörtént, hogy a lépvesszőről elmenekült madár leszállt egy közeli fára, ott megtisztogatta tollait a léptől és újra visszajött társaihoz szerencsét próbálni, nem egyszer vesztére.

Kalitkában gyorsan megszeliidül, sőt néhány hét múlva már az ember kezéből is eszik. A fogságban egymás iránt jóindulatúak. Megtörtént például, hogy közös kalitkában volt három keresztcsőrös s az egyik megbetegedett, a másik kettő addig etette, amíg fel nem épült. Egyik-másik azonban ingerlékeny, kötekedő természetű. Így 1927. év őszén kihoztam egy hímét Körmöcbányáról, mely rövid idő alatt annyira megszeliidült, hogy a végén erőszakossá vált. Nem szerette, ha irtam. Olyankor kijött a kalitkájából és ki akarta rántani a kezemből a tollat és ha nem engedtem, fejemre szállt és csipkedéssel torolta meg eljárásomat. Főleg a fiatalok szeliidülnek meg könnyen, az egyéves piros és zöldszínűk már tartózkodóbbak. Szereti a tisztaságot nemcsak a szabadban, hanem a fogságban is. Ha reggel vizet kapnak, egymásután megfürödnek, sőt ezt napjában gyakrabban többször is megismétlik. A fogságban úgyszólván mindenevő. Szereti a kendermagot, szívesen megeszi a gyümölcsöt és kedveli a süteményt is.

A keresztcsőrű fogása a Felvidéken nemcsak a szegényebb sorsúak, hanem a középosztálynak is igen kedvelt szórakozása volt, az új imperium azonban szigorúan betiltotta a keresztcsőrű fogását és azt csak kivételesen egyeseknek engedni meg, ha igazolják, hogy ismeretterjesztő célra van szükségük néhány példányra. Ezen alapon én is kaptam engedélyt. A fogás előfeltétele, hogy jó fogóhelyre (Vogelhügel) tegyünk szert. Erre a célra vagy egy magasabban fekvő vágást, vagy egy 5–6 éves fiatal fenyvest, vagy pedig egy nagyobb tisztást választanak, melynek közelében magas erdő, vagy felnőtt fák nincsenek, nehogy azokra szálljanak (Fehlsetzen). A fogás lépvesszők segítségével történik. Először is felállítanak egy 4·0 méter hosszú száraz fenyőrudat, miután a végére egy 4–5 éves csúcsától megfosztott fenyőcskét szegeztek (Drauschel). Azután egy másik száraz fenyőrúdhoz erősítenek egy mogyoróbokorból kivágott háromágút (Schregen), a 2 cm vastag és 60–70 cm hosszú ágak végébe fúrják 7·0–7·5 cm-nyire egymással párhuzamosan azokat a lyukpárokat, amelyekbe a 34 cm hosszú és 0·8 cm vastag lépvesszőket dugják. Így jut egy ágra 2 pár, egy háromágúra pedig 6 pár lépvessző. Ez utóbbi rudat azután az elsőhöz úgy támasztják, hogy a lépvesszők legalább 50 cm-nyire a fenyőcske fölé kerüljenek. Az első rúdra szegeznek még 2–2·5

méternyi magasságban rövid 10—20 cm hosszú ágvilákat, azokra támasztják azokat a vékony 3·0—3·5 méter hosszú fenyőrudakat melyeknek a végére a hívogató madarak kicsi kalitkái kerülnek.

Minthogy a fogás helye többnyire távolabbra, 7—10 km-nyire fekszik a várostól, a madarászok, hacsak lehet, már megelőző nap délután mennek ki. Először is rendbehozzák a fogóhelyet, utána a kunyhót, mely előtt nagy tüzet raknak. Ezután következik a szerény vacsora, közben megindul a társalgás; sorra veszik azokat a környékbeli helyeket, melyekhez bizonyos mondák fűződnek s melyeket misztikus felfogásuknak megfelelően különböző variációkban adnak elő, majd megemlékeznek a régi neves madarászokról, kiket félistenként emleget-

(Phot. Jeszenszky K.)

Keresztcsőrű-fogás. A fogott madarak levétele a lépvezzőkről.
Kreuzschnabelfang. Abnehmen der gefangenen Vögel von den Leimruten.
Körmöcbánya 1930.

nek. Közben előveszik a hagyományos, cukorral forralt pálinkát is, melyből előbb sűrűn, később mind ritkábban szürcsölnek, a szó is egyre gyérül, míg végre az álom elnyomja őket, de alig homályosodnak el az utolsó csillagok és beköszön a virradat, máris mindenki talpon van. Először is kiteszik a lépvezzőket, utánuk a hívogatókat, majd következik az időjárás mérlegelése és az esetleges siker latolgatása, a hívogatók is egyre élénkebbek lesznek, csicseregnek, dalolgatnak, míglen az előénekes váratlanul egy erős hívó hanggal jelzi, hogy keresztcsőrűek vannak a határban. Általános csend, figyelem! Az előénekeshez a többi hívogató is csatlakozik, a végén az egész, 6—8 tagból álló banda erős ütemben rázendít (Ansetzen). Alig múlik el egyikét perc és az érkezők hangjai egybevegyülnek a hívogatók hívóhangjaival és énekével (Einsingen). Általános zavar támad, egyik a másik után rászáll a lépre, a madarászok pedig sürgősen lehajtják a lépvezző rudakat, 1 m magas rövidágú favillákra helyezik és megkezdődik a léprekerült madarak leszedése. Az egyik vérpiros, a másik zöld, stb. Nagy az öröm. Így folyik tovább a fogás 8—9 óráig, azután a vonulás egyre jobban gyengül s a végén

teljesen megszűnik. Általános a vélemény: pakoljunk és gyerünk haza. Először is leveszik a kalitkákat, utána a lépvesszőket, azután pedig csomagolnak és a végén búcsút vesznek a gyönyörű szép tájtól, melyet oly szívesen felkeresnek és a társaság indul hazafelé.

DER FICHTENKREUZSCHNABEL UND SEIN FANG.

Von Oberforstrat K. von JESZENSZKY, Kecskemét.

Mit einer Photographie.

NACH einer allgemeinen Schilderung des Betragens und der Gefiederfärbung der Fichtenkreuzschnäbel in den nördlichen Karpathen, erwähnt Verfasser, dass in der Gegend von Körmőcbánya (Kremnitz) diese Vögel ihrer Lockstimme nach »Gipler« und »Triler« genannt werden. Erstere haben eine hohe, letztere eine tiefe Stimme. Ausserdem werden »Tschekler« und »Tritschler« unterschieden, Vögel mit unreinem Lockruf. Ihr Warnungsruf klingt »kepkep«. Sobald ein Vogel diesen erschallen lässt, verschwindet die ganze Gesellschaft eiligst vom Fangplatz. Brutzeit, nach Erfahrungen am Fangplatz: zweite Hälfte Februar bis Ende Mai und nur selten auch zu anderer Zeit. Das Nest steht nach Mojzsita und Schnierer in der dortigen Gegend meist auf Fichten, seltener auf Tannen. Das ♀ baut und wird während des Brütens vom ♂ gefüttert. Nebst Nadelholz- und Buchensamen fressen sie auch Knospen verschiedener Bäume. Im Alföld besuchen sie gegen Herbst auch die Maisfelder. Nach der Brut schlagen sie sich zu Flügen und beginnen Anfang Juni zu streichen. Mitte August hört der Strich auf und nun machen sie sich bis Ende der Mauser wenig bemerkbar. Im Spätherbst werden sie wieder regsamer, ihr Strich verläuft jedoch zu dieser Zeit sehr rasch, ihr Fang ist daher schwieriger. Ihrer Harmlosigkeit zufolge gelang es Verfasser mehrmals Kreuzschnäbel mittels einer Leimrute, die an langem Stecken befestigt war, zu betupfen. In der Gefangenschaft werden sie schnell zahm. Ein erkrank-

tes Exemplar fütterten zwei gesunde Genossen. Ein anderes Exemplar wurde so zahm, dass es dem Verfasser während des Schreibens die Feder aus der Hand zerren wollte. Sie badeten in der Gefangenschaft, sogar mehrmals täglich.

Der Kreuzschnabelfang war früher in der oberen Gegend des Landes ein beliebtes Vergnügen nicht nur der ärmeren Bevölkerung, sondern auch des Mittelstandes. Die Hauptsache dabei war, einen guten Fangplatz, »Vogelhügel«, zu finden. Zu diesem Zweck wurde ein höher gelegener Schlag, eine 5–6jährige Nadelholzschonung oder eine grössere Lichtung gewählt, in deren Nähe keine hohen Bäume waren. Hier wurde eine vier Meter hohe Stange eingesetzt und auf die Spitze ein 4–5jähriges, von seiner Krone beraubtes Nadelbäumchen genagelt (»Drauschel«). Eine zweite Stange bekam oben eine dreizackige Gabel aus Haselzweigen (»Schregen«), letztere trugen am Ende je zwei Löcher, in welche etwa 34 cm lange und 0·8 cm dicke Leimruten befestigt wurden. Diese zweite Stange wurde so an die erste angelehnt, dass die Leimruten etwa 50 cm das Nadelbäumchen überragten. Die Lockvögel in kleinen Käfigen hingen auf 3–3·5 m hohen Stöcken, die zwischen Gabelästen an den Seitenflächen der ersten Stange ruhten. Da der Fangplatz meist 7–10 km vom Wohnort entfernt lag, begaben sich die Vogelfänger womöglich schon tags zuvor am Nachmittag zur Stelle. Es wurde alles bereitgestellt, die Hütte gereinigt und vor derselben ein grosses Feuer angezündet. Nach dem einfachen Abendessen erzählte man Sagen des Umkreises und erinnerte sich der Kunststücke einstiger berühmter Vogelfänger. Daneben wurde nach alter Sitte dem mit Zucker gekochten Branntwein fleis-

sig zugesprochen, bis endlich alle einschloffen. Kaum graute der Morgen, war man auf den Beinen: Leimruten wurden aufgesteckt, Lockvögel ausgehängt, das Wetter kritisiert etc. Mittlerweile setzten die Lockvögel mit ihren Stimmen ein und es dauerte nicht lange, da verriet das eifrige Rufen des besten Vogels, dass Kreuzschnäbel in der Nähe seien. Gespannt wartete man der weiteren Dinge. Bald begannen auch die übrigen Lockvögel laut zu rufen (»Ansetzen«)

und es vergingen kaum 2 Minuten, dass die Stimmen der Ankommenden sich mit denen der Lockvögel mischten (»Einsingen«). Ein Vogel nach dem andern setzte sich auf den Leim und die Fänger hatten vollauf zu tun, die Leimstangen auf die 1 m hohen Holzgabeln niederzulegen und die Vögel vom Leim abzunehmen. So dauerte der Fang bis 8—9 Uhr, dann lohnte er sich nicht mehr und man ging nach Hause.

SURNIA ULULA OROKENSIS SUBSP. NOVA

Von WL. S. STACHANOW.

3. Mitteilung (neue Folge) aus dem Zoologischen Museum der Moskauer Universität.

WÄHREND meiner Studien über die Vogelfauna des fernen Ostens und Ost-Sibiriens hatte ich Gelegenheit, mit anderen Vogelarten zugleich, eine Serie von *Surnia ulula* Linn. zu untersuchen, darunter auch die von mir und G. F. Bromley von der Insel Sachalin mitgebrachten Exemplare.

Surnia ulula Linn. ist ein typischer Bewohner der Taiga-Zone und bildet in den Grenzen dieses Gebietes zwei Unterarten: *S. ulula ulula* Linn. und *S. ulula pallasi* Buturl.

Die, eine isolierte Kolonie im Tarbogatai und Tjanj-Schanj bildenden, Sperbereulen werden gewöhnlich als selbständige Unterart *S. ulula tianschanica* Smallb. (= Korejewi Zar. et Loud.) betrachtet.

Nachdem ich ein bedeutendes Material über die Sperbereulen aus Ost-Sibirien, Sachalin und einige Exemplare aus dem Amur-Gebiet untersucht habe, bin ich zu dem Schlusse gekommen, dass die im Norden der Insel Sachalin wohnenden Eulen als eine selbständige Form bezeichnet werden müssen, welcher ich den Namen einer kleinen Gruppe der Sachalin-Eingeborenen Oroken¹ aneigne und dieselben *Surnia ulula orokensis* subsp. nova benenne.

Diagnose: *Surnia ulula orokensis* subsp. nova unterscheidet sich von *S. ulula pallasi* Buturl. und der typischen *S. ulula ulula* Linn.² durch bedeutend dunklere Färbung des Kopfes, der Oberseite des Körpers und der Flügel-Deckfedern und durch geringere Entwicklung der weissen Sprenkelung.

Typus: ♂ adult. 7. Aug. 1929, Insel Sachalin, nordwestliches Küstengelände, Umgegend der Fischerei-Station »Ljugi«, Tundra-Landschaft, W. S. Stachanow leg. (Im Zool. Museum der Moskauer Universität.)

Beschreibung: Oberer Teil des Kopfes ist dunkel, dunkler, als bei *S. u. ulula* und *S. u. pallasi*. Der dunkle Nackenfleck nimmt eine 2—2^{1/2}mal grössere

¹Die Oroken stehen nach ethnographischen und linguistischen Angaben den Ultcha vom Amur am nächsten und sind zum mandschurischen Zweige zu rechnen. Nach der Volkszählung vom Jahre 1911 beträgt ihre Zahl im Ganzen 162 Seelen. Die Oroken leben als Nomaden und ziehen auf der Insel Sachalin an solchen Orten umher, welche für Europäer schwer zugänglich sind. Sie haben bei den Tungusen die Renttierzucht gelernt, behalten aber ihre Jäger-Lebensart und Weise.

²Ich verfügte über Exemplare aus Nord- und Mittel-Russland.